

Bokrecension

Könsmedveten forskarhandledning - teoretiska utgångspunkter och praktiska erfarenheter Ulrike Schnaas, Avdelningen för universitetspedagogisk utveckling, Rapport nr 11, Uppsala universitet, ISSN 1652-084X.

En målsättning för pedagogisk verksamhet bör vara att skapa en stimulerande, konstruktiv och produktiv lärandemiljö där alla deltagare känner sig delaktiga och deltar på lika villkor. Varianter av den formuleringen finns i de flesta lärosätens riktlinjer för sin verksamhet, men verkligheten är inte alltid så enkel. Det finns många exempel på hur olika strukturer, föreställningar och handlingar förhindrar lika villkor inom högre utbildning. Samtidigt finns en stark strävan att utveckla högre utbildning till att bli mer inkluderande. Detta är en strävan som bygger på ökade kunskaper, större medvetenhet och kritisk reflektion.

I rapporten *Könsmedveten forskarhandledning - teoretiska utgångspunkter och praktiska erfarenheter* riktar Ulrike Schnaas sökarljuset mot en liten del av denna stora problematik - forskarhandledning som pedagogisk praktik, och särskilt ur ett könsperspektiv. Författaren är väl medveten om att detta bara är en del av ett stort pussel. Samtidigt är det en viktig pusselbit som är väl värd att reflektera över. Det är i samband med forskarutbildning och forskarhandledning som en stor del av den högre utbildningens kulturella mönster förvaltas och förmedlas. Det gör också detta till ett värdefullt område för att förstå och eventuellt förändra dem. Rapporten är ett resultat från projektet "Könsmedveten forskarhandledning" som finansierades av Delegationen för jämställdhet i högskolan.

Rapporten inleds med ett kapitel där författaren sätter den i ett sammanhang. En kortfattad historik ges kring jämställdhet på forskarnivå inom svensk högre utbildning. Olika centrala begrepp och utgångspunkter presenteras, vilket kan vara särskilt värdefullt för den som är ny inom fältet. Schnaas argumenterar här för sin utgångspunkt att pedagogiska processer, som forskarhandledning, är arenor där kön görs. Där skapas och reproduceras olika könsrelaterade förväntningar, normer och föreställningar. Ett könsmedvetet tillvägagångssätt i dessa processer kan aktivt bidra till lika villkor för lärande.

I inledningen presenteras också rapportens syfte - att vara ett reflektions- och diskussionsunderlag för forskarhandledare. Schnaas vill stimulera läsaren till reflektion kring den egna handledningspraktiken och ge uppslag för utveckling av medvetna arbetssätt. Hur väl det lyckas beror förstås på läsarens inställning och ambition, men här finns ett rikt material att utgå ifrån. Inledningen avslutas med frågan Vad är könsmedveten forskarhandledning? Sedan ges inget exakt svar utan sex illustrerande exempel för vad det skulle kunna vara. Detta understryker tydligt författarens avsikt med rapporten. Detta är inte en avslutande sammanfattning, utan en startpunkt - "ett steg på vägen mot en könsmedveten forskarhandledning".

Rapportens andra del behandlar jämställdhet och forskarutbildning. Kapitlet inleds med en introduktion om jämställdhet och forskning om kön inom akademien. Därefter följer en översikt av några undersökningar kring doktoranders uppfattningar om sin utbildning. Slutligen diskuteras könsmärkta föreställningar i handledningsrelationen. För två av kapitlets delar finns avslutande reflektionsfrågor, vilket är ett bra sätt att öppna för diskussion och eftertanke. Det hade jag gärna

sett även för den tredje delen. En del av de begrepp som ska reflekteras kring presenteras också mycket kortfattat. Det finns i och för sig referenser vidare för den som önskar mer detaljer, men risken är ändå att läsare kan möta dessa reflektionsfrågor med mycket olika kunskaper. Utmaningen med den här typen av sammanfattning är att få den värdefull för alla läsare.

I rapportens tredje del utgår Ulrike Schnaas från intervjuer med forskarhandledare och litteratur för att belysa olika kritiska aspekter av forskarhandledningens praktik. Här diskuteras exempelvis den professionella handledarrollen och könsrelaterade förväntningar i handledningsrelationen. En styrka hos kapitlet är de tydliga ingångarna för olika områden. Läsaren kan själv välja vilka frågor som intresserar.

I hela kapitlet arbetar författaren väl med illustrerande exempel och reflektionsfrågor för att få läsaren att aktivt reflektera och förhålla sig till innehållet. I flera fall förekommer konkreta förslag och idéer från de intervjuade handledarna kring hur de försöker arbeta könsmedvetet. Detta gör att innehållet känns väl förankrat och relevant.

Samtidigt känns det ibland som om intervjuerna och illustrationerna från dem bara är behandlar vissa delar. Ett exempel är avsnittet om normer och normativitet. Här lyfts akademins starka, och stundtals osynliga, normer fram till diskussion. Inledningsvis ges en mycket välanserad bild där många olika perspektiv berörs. När detta sedan ska konkretiseras i slutet handlar det dock bara om synen på föräldraskap. Kanske är det så att de intervjuade handledarna bara förhåller sig könsmedvetet till vissa normer.

Det som verkligen gör rapporten särskilt värdefull som utgångspunkt för fortsatta reflektioner och utveckling är mitt tycke de många exemplen och reflektionsfrågorna. Därför skulle jag gärna ha sett att de använts mer konsekvent genom rapporten. Samtidigt går det förstås att formulera egna reflektionsfrågor och söka egna exempel ur sin egen, och kollegornas, praktik.

Schnaas hade som utgångspunkt att rapporten skulle passa att läsas av deltagare i forskarhandledarkurser. Det känns när man läser den. Jag är övertygad att den kommer att vara en värdefull resurs för sådana kurser. Där kommer också deltagarnas egna bakgrunder och erfarenheter bidra till att göra behandlingen av detta viktiga område ännu bredare. Samtidigt tror jag att rapporten också kan passa väl för den som inte har möjlighet att gå någon kurs.

Det här är en mycket bred rapport vars syfte är att få oss att börja fundera. I det avseendet tycker jag att författaren har lyckats mycket väl. Det är förstås svårt att skriva för en mycket varierande grupp med olika förkunskaper. Det viktiga då är att alla läsare har möjlighet att hitta nya kunskaper och få nya idéer. Det resursskapandet tycker jag att Ulrike Schnaas har rott iland på ett föredömligt sätt. Reflektionerna kring det jag läst kommer utan tvekan bidra till att jag blir en medvetnare, och förhoppningsvis också bättre, handledare.

Staffan Andersson, forskarhandledare, lektor, studierektor
Institutionen för fysik och astronomi, Uppsala universitet
E-post: Staffan.Andersson@physics.uu.se